

ВІДГУК

рецензента на дисертаційну роботу Приймачова Андрія Едуардовича на тему: «Трансформація пріоритетів державної соціальної політики в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення», яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Відгук складено на основі вивчення дисертаційної роботи, опублікованих здобувачем результатів дисертаційного дослідження та матеріалів, які містять підтвердження щодо практичного впровадження результатів дослідження.

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

В умовах війни та повоєнного відновлення України трансформація державної соціальної політики набуває особливого суспільного та наукового значення. Повномасштабна збройна агресія спричинила глибокі соціально-економічні зміни: суттєве зростання кількості соціально вразливих категорій населення, масштабне внутрішнє переміщення громадян, руйнування соціальної інфраструктури та посилення навантаження на систему соціального захисту населення.

За таких умов особливої актуальності набуває формування нових підходів до реалізації державної соціальної політики, здатних забезпечити соціальну стійкість, підтримку суспільної згуртованості, ефективне функціонування системи соціального захисту та створення передумов для повоєнного відновлення держави.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою удосконалення механізмів публічного управління соціальною сферою, впровадження сервісно-орієнтованого підходу, розвитку цифровізації соціальних послуг, підвищення адресності соціальної підтримки та адаптації національної системи соціальної політики до сучасних європейських стандартів.

Особливість дисертаційного дослідження полягає не лише в аналізі проблем функціонування соціальної сфери, але й у розробленні науково обґрунтованих підходів до трансформації пріоритетів державної соціальної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, що забезпечує вагомий внесок у розвиток теорії й практики публічного управління та адміністрування.

Актуальність дослідження підтверджується його відповідністю стратегічним цілям Плану відновлення України, зокрема проектам національної програми «Забезпечення ефективної соціальної політики», а також тематиці науково-дослідних робіт кафедри державного управління і місцевого

самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» – «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375, 2023 – 2024), «Цифрова трансформація публічного управління» (номер державної реєстрації 0122U002236, 2023 – 2024).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Здобувач належним чином обґрунтував актуальність обраної теми, коректно визначив об'єкт і предмет дослідження, сформулював мету та визначив основні завдання дослідження. Дисертаційна робота має комплексний характер, спирається на достатнє теоретичне й методологічне підґрунтя. Вірогідність отриманих результатів і висновків забезпечується відповідністю застосованих методів меті та завданням дослідження, а також якісним аналізом наукових джерел.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення теорії державного управління, сучасні концепції публічного управління та адміністрування, а також напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених з питань соціальної політики. Дослідження поєднує методологічні підходи (системний, інституційний, функціональний) та сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, що забезпечує теоретичну цілісність і емпіричну обґрунтованість результатів.

Наукові результати дисертаційного дослідження всебічно обґрунтовані, достовірні, мають наукову новизну. Зокрема, автором:

уперше:

– обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння трансформації соціальної політики України як процесу формування кризово-адаптивної моделі соціального захисту, що поєднує традиційні інструменти соціального забезпечення з новими механізмами управління соціальними ризиками, зокрема цифровізацією соціальних послуг, розширенням адресної соціальної підтримки та інтеграцією міжнародних програм допомоги; яка спрямована на формування ефективної системи управління соціальною сферою, здатної забезпечити підвищення соціальної безпеки, зміцнення суспільної згуртованості та створення передумов сталого розвитку України в умовах повоєнної трансформації;

удосконалено:

– систематизацію нормативно-правових актів, що регулюють функціонування соціальної політики України у період воєнного стану, зокрема

запропоновано авторську класифікацію нормативно-правових змін у сфері соціальної політики в умовах воєнного стану, що передбачає виокремлення чотирьох основних груп змін: антикризових, соціально-компенсаційних, інституційно-адаптивних та інноваційно-цифрових. Такий підхід дозволяє більш системно розглядати трансформаційні процеси у сфері соціальної політики;

– підходи до адаптації міжнародного досвіду формування трансформаційної соціальної політики, з урахуванням особливостей функціонування системи публічного управління України та специфіки воєнних і післявоєнних викликів;

дістали подальшого розвитку:

– наукове обґрунтування ролі нормативно-правового регулювання як ключового інструменту адаптації соціальної політики до умов воєнних криз. Доведено, що у період воєнного стану нормативно-правова база соціальної сфери виконує не лише регулятивну функцію, але й виступає важливим механізмом забезпечення соціальної стабільності та підтримання суспільної стійкості;

– теоретичні положення щодо еволюції та сучасних концепцій розвитку соціальної політики, зокрема у контексті переходу від традиційної моделі соціального захисту до парадигми трансформаційної соціальної політики, зокрема обґрунтовано, що трансформаційна соціальна політика формується як новітня парадигма ПУ, спрямована на подолання структурних нерівностей, формування інклюзивних інституцій та забезпечення сталого розвитку. У цьому контексті набуло подальшого розвитку трактування трансформаційної соціальної політики як системного процесу, що інтегрує принципи соціальної справедливості, рівності, участі, розширення можливостей та екологічної сталості. Наукову новизну становить концептуалізація взаємозв'язку між цими принципами як цілісної аналітичної рамки, що дозволяє оцінювати ефективність соціальної політики не лише за економічними, але й за соціально-інституційними критеріями;

– методичні підходи до формування стратегічних напрямів удосконалення соціальної політики України у контексті післявоєнного відновлення, орієнтовані на забезпечення соціальної згуртованості, відновлення людського потенціалу та зміцнення соціальної безпеки держави, зокрема запропоновано методичний підхід до оцінювання трансформації соціальної політики в умовах воєнних криз на основі інтегрального індексу соціальної стійкості.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списків використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 293 сторінки, із них 255 сторінок основного тексту, список використаних джерел, додатки. Робота містить 5 рисунків, 12 таблиць. Список використаних джерел містить 296 найменувань.

Зміст дисертації засвідчує обізнаність здобувача зі станом і тенденціями розвитку сучасної наукової думки у сфері публічного управління та адміністрування, а також демонструє його розуміння актуальної практичної ситуації в цій сфері.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження трансформації державної соціальної політики» присвячено дослідженню теоретико-методологічних основ державної соціальної політики та визначенню її місця в системі публічного управління, для чого визначено теоретичну сутність поняття «державна соціальна політика», досліджено генезу та сучасні концепції її розвитку в публічному управлінні, а також розкрито методологічні засади наукового дослідження трансформації соціальної політики.

Автором дисертації встановлено, що еволюція державної соціальної політики відбувалася під впливом трансформацій соціально-економічних систем, змін у структурі публічного управління та зростання ролі людського капіталу, що зумовило перехід від компенсаційних моделей до інтегрованих підходів, орієнтованих на розвиток. У роботі уточнено сутність державної соціальної політики як багатовимірної категорії, що поєднує інституційні, економічні та соціокультурні компоненти й виступає ключовим інструментом забезпечення соціальної справедливості в умовах сучасних трансформацій.

Обґрунтовано, що трансформаційна соціальна політика формується як новітня парадигма публічного управління, спрямована на подолання структурних нерівностей, формування інклюзивних інституцій та забезпечення сталого розвитку. У цьому контексті розвинуто трактування трансформаційної соціальної політики як системного процесу, що інтегрує принципи соціальної справедливості, рівності, участі, розширення можливостей і екологічної сталості. Наукову новизну становить концептуалізація взаємозв'язку між цими принципами як цілісної аналітичної рамки, що дозволяє оцінювати ефективність соціальної політики не лише за економічними, а й за соціально-інституційними критеріями.

Доведено наявність структурного розриву між нормативно задекларованими цілями соціальної політики та результатами їх практичної

реалізації, що проявляється у збереженні нерівного доступу до соціальних ресурсів і послуг. Уперше систематизовано підходи до пояснення цього розриву через поєднання інституційних обмежень, недостатньої адаптивності політик та обмеженого врахування потреб вразливих груп населення. Це дозволило поглибити розуміння причин низької ефективності традиційних моделей соціальної політики.

Доведено доцільність поєднання універсалістських і таргетованих підходів у соціальній політиці, що забезпечує баланс між ефективністю використання ресурсів та досягненням соціальної рівності. Науковою новизною є обґрунтування цього поєднання як адаптивного механізму трансформаційної соціальної політики, здатного враховувати динамічність соціально-економічного середовища та різноманітність потреб населення.

Розділ 2 «Інституційно-правові та функціональні трансформації соціальної політики в зарубіжних країнах» присвячено аналізу стану інституціонального забезпечення формування і реалізації державної соціальної політики України у низці країн.

Проведений у розділі системний аналіз пріоритетів публічного управління соціальною сферою в Швеції, Німеччині, Польщі, Ізраїлі, Республіці Корея, Китаї та Індії дозволяє перейти від компаративного опису до праксеологічного синтезу. Це дає змогу відповісти на ключове науково-прикладне питання: які з розглянутих інституційних рішень є реально впроваджуваними в умовах сучасної України, які потребують попередніх системних передумов, а які принципово несумісні з вітчизняним контекстом і чому.

Методологічною засадою такого синтезу є принцип обережної адаптації, сформульований автором: механічна екстраполяція успішних зарубіжних моделей на національний ґрунт без урахування етносоціального контексту, ментальних особливостей реципієнтів та рівня розвитку правової культури неминуче призводить до інституційних пасток і дисфункцій. Відповідно, оцінка придатності кожного інструменту має здійснюватися не через призму його успіху в країні-донорі, а через призму структурних умов у країні-реципієнті – тобто в Україні, яка поєднує постсоціалістичну інституційну спадщину, тривалий військовий конфлікт, масштабне вимушене переміщення населення та незавершений процес євроінтеграційної адаптації.

Порівняльний аналіз моделей соціальної політики дозволив автору встановити, що між обсягами соціальних витрат і соціально-економічними результатами існує стійка залежність, яка, однак, не має лінійного характеру. Високі соціальні витрати самі по собі не гарантують ефективності соціальної політики, якщо вони не супроводжуються належною якістю інституцій, ефективним управлінням та орієнтацією на реальні потреби населення. У цьому

контексті важливого значення набуває поєднання універсалістських і таргетованих підходів, що дозволяє забезпечити баланс між широким охопленням соціальних програм і їх адресністю.

Крім того, результати порівняльного аналізу свідчать про наявність спільних викликів для всіх моделей соціальної політики, серед яких особливе місце займають демографічні зміни, зростання нерівності, трансформація ринку праці та обмеженість фінансових ресурсів. Це зумовлює необхідність переходу від традиційних підходів до більш гнучких і адаптивних моделей соціальної політики, здатних забезпечити не лише короткострокову підтримку, а й сприяти довгостроковим соціальним трансформаціям.

Таким чином, порівняльний аналіз моделей соціальної політики підтверджує, що їхня ефективність визначається не лише рівнем ресурсного забезпечення, але й здатністю інтегрувати принципи інклюзивності, адаптивності та партисипативного управління. Отримані результати створюють аналітичне підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження впливу соціальних витрат на соціально-економічні показники та обґрунтовують необхідність розвитку трансформаційної соціальної політики як більш ефективної моделі реагування на сучасні виклики.

Розділ 3 «Стратегічні напрями модернізації державної соціальної політики в період війни та повоєнного відновлення в Україні» присвячено моделюванню процесів трансформації інституційного забезпечення формування та реалізації державної соціальної політики з проєкцією на місцевий рівень, а саме: розглянуто інституційні засади трансформації соціальної політики; розроблено трансформаційну модель соціальної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення; запропоновано шляхи удосконалення алгоритмів публічного управління для реалізації цієї моделі.

У результаті проведеного аналізу теоретико-методологічних засад та практичних аспектів функціонування соціальної політики автор встановив, що її сучасна трансформація в Україні потребує комплексного й системно узгодженого підходу, орієнтованого на підвищення ефективності, адресності та соціальної результативності відповідних інституційних механізмів.

У розділі здійснено комплексний теоретико-аналітичний розгляд трансформації державної соціальної політики України в умовах воєнного стану, що дозволило виявити ключові закономірності розвитку нормативно-правового забезпечення соціальної сфери, а також визначити особливості адаптації механізмів соціального захисту населення до нових соціально-економічних викликів.

Проведений аналіз засвідчив, що соціальна політика держави у період воєнного стану виступає драйвером соціальної стабілізації суспільства та

підтримання соціальної безпеки держави. Масштабні соціально-економічні трансформації, спричинені воєнною агресією, зумовили необхідність оперативного перегляду традиційних підходів до формування та реалізації соціальної політики, що призвело до значного оновлення нормативно-правового регулювання соціальної сфери.

Дослідження показало, що починаючи з 2022 року в Україні відбувається активний процес адаптації законодавчої та інституційної бази соціальної політики до умов воєнного часу. Прийняття значної кількості законів, постанов уряду та інших нормативно-правових актів спрямоване на забезпечення соціального захисту найбільш уразливих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців, осіб з інвалідністю, дітей та громадян, які постраждали внаслідок бойових дій. Водночас нормативно-правові зміни охоплюють не лише питання соціальних виплат і допомоги, а й модернізацію механізмів надання соціальних послуг, розвиток цифрових сервісів у соціальній сфері та удосконалення інституційної структури системи соціального захисту населення.

На основі аналізу нормативно-правового забезпечення соціальної політики у період воєнного стану запропоновано авторську класифікацію нормативних змін у соціальній сфері, яка передбачає їх поділ на чотири основні групи: антикризові, соціально-компенсаційні, інституційно-адаптивні та інноваційно-цифрові. Такий підхід дозволяє більш системно розглядати трансформаційні процеси у сфері соціальної політики та визначати їхній вплив на розвиток системи соціального захисту населення.

Антикризові нормативні зміни спрямовані на оперативне реагування на соціально-економічні наслідки воєнних дій та передбачають запровадження тимчасових механізмів соціальної підтримки населення. Соціально-компенсаційні зміни пов'язані з розширенням системи соціальних виплат і допомоги для осіб, які постраждали внаслідок війни. Інституційно-адаптивні зміни стосуються реформування організаційної структури системи соціального захисту населення та удосконалення її механізмів функціонування. Інноваційно-цифрові зміни забезпечують цифровізацію надання соціальних послуг та управління соціальними програмами.

За результатами виконання завдань дисертаційного дослідження автором дисертації опубліковано 11 наукових праць, із них: 4 статті у наукових фахових виданнях України (з них 1 – у співавторстві), 1 публікація у зарубіжному науковому журналі, розділ у колективній монографії, 5 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Значення роботи для науки, практики та суспільства полягає в тому, що подана на рецензування дисертація робить важливий внесок у поглиблення знань теорії й практики публічного управління та адміністрування, присвячена обґрунтуванню концептуальних положень, підходів і моделей трансформації пріоритетів державної соціальної політики в Україні та розробці практичних рекомендацій щодо її вдосконалення.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її основні концептуальні та практичні положення доведені до рівня прикладних моделей та рекомендацій, які можуть бути використані для удосконалення інституційного забезпечення формування і реалізації державної соціальної політики, зокрема на місцевому рівні.

Висновки та рекомендації наукового дослідження використані у діяльності:

– Павлоградської міської ради – під час реалізації заходів у сфері соціального захисту (довідка про впровадження від 01.04.2026 № 74);

– Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» – на рівні удосконалення та актуалізації змісту робочих програм освітніх компонентів освітньо-професійної програми «Соціальна та молодіжна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 231 Соціальна робота, та освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування (довідка про впровадження від 25.02.2026 № 12-22/05).

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Вивчення змісту дисертаційної роботи та публікацій автора, а також представлених результатів перевірки роботи в корпоративному сервісі ««Strike Plagiarism»», рекомендованого МОН України для закладів вищої освіти, дозволяє визнати, що порушень академічної доброчесності не виявлено. Відсоток схожості тексту – 11,9 % (за вилученням цитувань). Використані ідеї, результати та тексти інших авторів мають посилання на відповідні джерела.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Оцінюючи подане до захисту дисертаційне дослідження в цілому позитивно, слід зазначити окремі дискусійні положення та висловити такі зауваження й пропозиції:

1. Визнаючи цінність авторської класифікації нормативно-правових змін у соціальній сфері в умовах воєнного стану, яка виокремлює чотири основні групи – антикризові, соціально-компенсаційні, інституційно-адаптивні та інноваційно-цифрові, слід зазначити, що робота могла б бути посилена детальнішим аналізом практичної ефективності кожної з цих груп.

2. Дослідження трансформації соціальної політики в умовах збройного конфлікту не може оминати гендерний вимір, оскільки саме він формує глибоко асиметричний розподіл соціальних навантажень: жінки становлять більшість внутрішньо переміщених осіб, виконують основну частину неформального догляду, непропорційно потерпають від домашнього і гендерно зумовленого насильства, що зростає в умовах воєнного стресу, і водночас масово виходять на ринок праці в нових для себе ролях. У дисертації гендерний аспект фактично не розглянуто ні в теоретичній, ні в прикладній частині, що є певною прогалиною з огляду на міжнародні стандарти гендерно чутливої соціальної політики та зобов'язання України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС.

3. З огляду на масштаби мобілізації та кількість учасників бойових дій, ветеранська політика постає одним із ключових викликів для соціальної системи України як у середньостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Проте в дисертації ця тема присутня лише фрагментарно – переважно в контексті загального переліку «нових категорій вразливих осіб». Питання реінтеграції ветеранів на ринок праці, психосоціальної реабілітації, пенсійного забезпечення та соціального супроводу сімей загиблих і зниклих безвісті не отримали системного аналітичного опрацювання. Між тим саме ця категорія формує принципово нові інституційні вимоги до системи публічного управління соціальною сферою.

4. У роботі ґрунтовно проаналізовано зарубіжний досвід трансформації соціальної політики, проте недостатньо уваги приділено негативним і суперечливим наслідкам окремих соціальних реформ у розглянутих країнах, що певною мірою знижує збалансованість компаративного аналізу.

5. Управлінські алгоритми, запропоновані в третьому розділі, передбачають значущу роль центральних органів виконавчої влади у нормативно-методологічному забезпеченні, стандартизації та моніторингу. Водночас логіка децентралізації передбачає розширення повноважень і

автономії територіальних громад, зокрема у сфері соціальних послуг. З огляду на це при розробці запропонованих алгоритмів доцільно було б врахувати потенційні суперечності між процесами централізації та децентралізації й передбачити заходи для мінімізації ризиків щодо автономії громад.

Разом із тим, зазначені зауваження не применшують наукової цінності дисертаційного дослідження. Загальна оцінка роботи позитивна.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Характеризуючи представлену на рецензування роботу, слід відзначити, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Аналіз тексту роботи та публікацій автора дає підстави вважати, що дисертаційна робота Приймачова Андрія Едуардовича на тему «Трансформація пріоритетів державної соціальної політики в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення» є самостійним і завершеним науковим дослідженням.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобуті результати дисертації Приймачова А. Е. відповідають галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам нової редакції Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів» (зі змінами) та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а її автор Приймачов Андрій Едуардович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Рецензент,
професор кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»
д.держ.упр., професор

Тетяна ТАРАСЕНКО